

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТІСНОЇ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ - ВИПУСКНИКІВ ДО ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПЕРІОД НАВЧАННЯ У ВУЗІ

¹Прокопова Людмила, ¹Гвоздецька Світлана, ²Хоменко Сергій

¹Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

²Сумський національний аграрний університет

Анотації:

В статті вивчено перспективні напрями розвитку особистісних якостей студентів різних спортивних спеціалізацій інституту фізичної культури в умовах вищого навчального закладу. Досліджено здібності до підприємницької діяльності студентів-випускників. Розроблено та експериментально перевірено авторську програму курсу «Основи маркетингу у фізичній культурі і спорті». Проблема розвитку здібностей до підприємницької діяльності у майбутніх фахівців з фізичної культури обумовлена недостатнім її висвітленням в науково-психологічній та управлінській літературі; низьким рівнем сформованості зазначеної характеристики і готовності студентів до ефективного ведення бізнесу в сфері фізичної культури і спорту; недостатньою відпрацюванням в навчальному процесі вузу засобів, методів і форм навчання студентів. Формування особистісної готовності до підприємницької діяльності у студентів вузів набуває характеру державного значення. Оскільки рішення цієї проблеми вимагає науково обґрунтованих даних про вплив змісту та форм організації освітнього процесу на формування готовності до підприємництва в сфері професійного вибору, то актуалізується наукова проблема виявлення сутності, змісту і умов формування особистісної готовності майбутніх фахівців до підприємницької діяльності в період їх навчання у вузі. І на цій підставі має здійснюватися розробка ефективних форм, засобів, методів, що забезпечують формування даного особистісного новоутворення у студентів-випускників. Методологічну основу дослідження становлять принципи теорії наукового пізнання, концептуальні положення психології, педагогіки, соціології та інших галузей знань, в яких вироблено найважливіші принципи аналізу соціально-психологічних і педагогічних явищ, теорія управління.

Formation of personal readiness of graduate students for entrepreneurial activity during the period of study at the university.

In the article prospective directions of development of personal qualities of students of various sports specialties of the Institute of physical culture in conditions of higher educational institution are studied. The ability to entrepreneurial activity of graduate students is researched. The author's program of the course "Fundamentals of Marketing in Physical Culture and Sports" was developed and experimentally verified. The problem of development of abilities for entrepreneurship in future specialists in physical culture is due to insufficient coverage of it in scientific-psychological and managerial literature; the low level of formation of this characteristic and the readiness of students to effectively conduct business in the field of physical culture and sports; lack of work experience in the educational process of higher educational institutions, methods and forms of student training. Formation of personal readiness for entrepreneurship at university students acquires the character of state significance. Since the solution of this problem requires scientifically substantiated data on the impact of the content and forms of organization of the educational process on the formation of readiness for entrepreneurship in the field of professional choice, the scientific problem of identifying the essence, content and conditions for forming the personal readiness of future specialists to entrepreneurial activity during the period of their studies at the university is actualized. And on this basis, the development of effective forms, means and methods should be developed that would ensure the formation personality of the graduates. The methodological basis of the research consists of the principles of the theory of scientific knowledge, the conceptual provisions of psychology, pedagogy, sociology and other branches of knowledge, in which the most important principles of the analysis of socio-psychological and pedagogical phenomena, the theory of management are worked out.

Формирование личностной готовности студентов - выпускников к предпринимательской деятельности в период обучения в ВУЗе

В статье изучено перспективные направления развития личностных качеств студентов различных спортивных специализаций института физической культуры в условиях высшего учебного заведения. Исследована способность к предпринимательской деятельности студентов-выпускников. Разработан и экспериментально проверено авторскую программу курса «Основы маркетинга в физической культуре и спорте». Проблема развития способностей к предпринимательской деятельности у будущих специалистов по физической культуре обусловлена недостаточным ее освещением в научно-психологической и управленческой литературе; низким уровнем сформированности указанной характеристики и готовности студентов к эффективному ведению бизнеса в сфере физической культуры и спорта; недостаточной отработкой в учебном процессе вуза средств, методов и форм обучения студентов. Формирование личностной готовности к предпринимательской деятельности у студентов вузов приобретает характер государственного значения. Поскольку решение этой проблемы требует научно обоснованных данных о влиянии содержания и форм организации образовательного процесса на формирование готовности к предпринимательству в сфере профессионального выбора, то актуализируется научная проблема выявления сущности, содержания и условий формирования личностной готовности будущих специалистов к предпринимательской деятельности в период их обучения в вузе. И на этом основании должно осуществляться разработка эффективных форм, средств, методов, обеспечивающих формирование данного личностного новообразования у студентов-выпускников. Методологическую основу исследования составляют принципы теории научного познания, концептуальные положения психологии, педагогической, социологии и других отраслей знаний, в которых произведено важнейшие принципы анализа социально-психологических и педагогических явлений, теория управления.

Ключові слова:

особистісні якості, підприємницька діяльність, авторська програма.

personal qualities, entrepreneurial activity, author's program.

личностные качества, предпринимательская деятельность, авторская программа.

Постановка проблеми. Науковий інтерес до підприємництва загострюється в періоди соціально-економічних трансформацій, криз і реформ, результати яких багато в чому

визначаються якостями особистості. У зв'язку з цим формування особистісної готовності до підприємницької діяльності у студентів вузів набуває характеру державного значення. Оскільки вирішення цієї проблеми вимагає науково обґрунтованих даних про вплив змісту та форм організації освітнього процесу на формування готовності до підприємництва у сфері професійного вибору, то актуалізується наукова проблема виявлення сутності, змісту та умов формування особистісної готовності майбутніх фахівців до підприємницької діяльності в період їх навчання у вузі. І на цій підставі має здійснюватися розробка ефективних форм, засобів, методів, які б забезпечували формування даного особистісного новоутворення у студентів-випускників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвитку особистості, її здібностей у процесі професійного навчання досліджувалася в роботах Л. І. Прокопової [8], Є. С. Кузьміна [5], Г. С. Никифорова [9]. Вивченню змісту й організації роботи менеджера підприємства були присвячені роботи Р. Л. Кричевського [4], Г. Х. Бакірова [1]. Освітні концепції менеджменту розглядав С. Р. Філонович [10]. Організації соціально-психологічного тренінгу присвячені роботи Ю. Н. Ємельянова [3], Л. А. Петровської [7] та ін., професійного тренінгу С. І. Макшанова [6].

Метою наукового дослідження стало: формування особистісної готовності студентів до підприємницької діяльності в період їх навчання у вузі.

Завдання дослідження:

1. Структурувати зміст та розробити авторську навчальну програму курсу «Основи маркетингу у фізичній культурі і спорті»,
2. Експериментально перевірити методики викладання курсу.

Результати досліджень та їх обговорення.

Методологічну основу дослідження становлять принципи теорії наукового пізнання, концептуальні положення психології, педагогіки, соціології та інших галузей знань, в яких вироблено найважливіші принципи аналізу соціально-психологічних та педагогічних явищ, теорія управління.

Для вирішення визначених дослідницьких завдань застосовувався комплекс таких **методів**: аналіз психолого-педагогічної та науково-методичної літератури з проблеми дослідження, офіційних і нормативних документів, навчальних програм, підручників, посібників; педагогічне спостереження, анкетування, методи математичної статистики.

У дослідженні взяли участь 39 студентів-випускників Навчально-наукового інституту фізичної культури різних спортивних спеціалізацій.

Експериментальною базою дослідження став Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка.

На початковому етапі констатувального експерименту нами було розподілено студентів на контрольну (КГ) та експериментальну (ЕГ) групи. Групи комплектувалися з урахуванням рівня базових здібностей до підприємницької діяльності на основі проведеного тестування. Тест розроблений фахівцями бізнес-школи Даремського університету [2] (Великобританія) і містить 54 твердження. Представлений тест дає змогу визначити потребу у подальшому розвитку, незалежності, творчі здібності, схильність до ризику, цілеспрямованість тощо.

Нижче у формі гістограми наведені результати тестування.

IV. НАУКОВИЙ НАПРЯМ

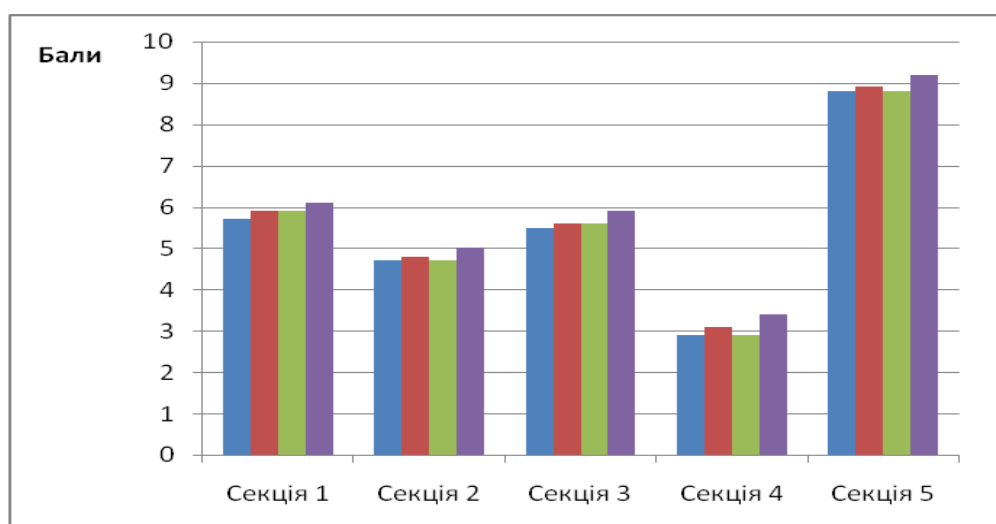

Рис. 1. Визначення індивідуальних підприємницьких здібностей студентів-випускників

- КГ до експерименту
- КГ після експерименту
- ЕГ до експерименту
- ЕГ після експерименту

Перша секція – це потреба у подальшому розвитку. В контрольній та експериментальній групах відповідно (5.7; 5.9), друга – потреба в незалежності – 4.7 у контрольній групі та 4.7 в експериментальній групі, третя – схильність до творчості (5.5 у КГ, 5.6 в ЕГ), четверта – здатність до ризику (2.9 і 2.91 у КГ та ЕГ відповідно) і п'ята – цілеспрямованість та рішучість (8.8 у КГ та 8,8 в ЕГ). Отже, на початковому етапі дослідження рівень базових здібностей до підприємницької діяльності студентів-випускників був приблизно однаковим.

Дослідження стану проблеми у практиці вищого навчального закладу свідчить, що у студентів-випускників найнижчими виявилися кількісні показники, які відображують вміння йти на зважений ризик (адекватна оцінка власних можливостей, оцінка можливої поразки, дія в умовах неповної інформації, прийняття складних, але досяжних рішень, не надто висока амбіційність). Також потребує корекції потреба у незалежності (робити щось нетрадиційне, працювати наодинці, не схилитися під натиском групи, проявляти впевненість, вирішувати усе самостійно). Необхідно коректувати і уявлення студентів про потребу у досягненні (подальшому розвитку). Більшість студентів володіє середнім рівнем самодостатності (51,5%), і лише 18,2% мають високий рівень цієї характеристики. 50% досліджуваних характеризуються низьким рівнем прояву організаторських схильностей. Хоча більшість студентів має високий рівень суб'єктивного контролю, тобто вважає себе відповідальними за події власного життя, ці аспекти також потребують цілеспрямованої корекції. Розвинута інтуїція, допитивість, ідейність, зорієнтованість на результат є характерним лише для половини опитуваних. Встановлено також, що у 23,6% студентів недостатньо розвинені навички й уміння ухвалення рішень, активного слухання співрозмовника та встановлення контакту із співрозмовником.

Найвищі бали були отримані студентами у п'ятій секції. Вони володіють високим рівнем цілеспрямованості та рішучості, тобто не покладаються на долю чи випадок, вміють співставляти результати, вони впевнені в своїх діях, створюють успіх «своїми руками», вміють використовувати наявні можливості, проявляють наполегливість при досягненні поставленої мети. Всі ці якості набуваються у процесі тренування і притаманні спортсменам. Якщо взяти окремі види спорту, то було визначено, що спортсмени ігрових видів (футболісти, волейболісти, баскетболісти) та студенти, які займаються одноборствами мають

ІV. НАУКОВИЙ НАПРЯМ

найвищі бали – 9.8 і 12 із максимально можливих. Студенти, що займаються іншими видами спорту мають дещо нижчі показники – 8.7 бали.

В ході експерименту викладання курсу «Основи маркетингу у фізичній культурі і спорті» здійснювалося в контрольній групі за традиційною методикою, в експериментальній групі – відповідно до розробленої нами програми, сутність якої полягала у впровадженні методу конкретних ситуацій та методу ділових ігор. Вся програма була розподілена на шість розділів. Кожному розділу відповідають ділові та навчально - рольові ігри і конкретні педагогічні ситуації (табл.).

Таблиця 1

Характеристики педагогічних ситуацій та ділових ігор, що забезпечують процес готовності майбутніх студентів-випускників до підприємницької діяльності

Типи педагогічних ситуацій	Функції, які виконують педагогічні ситуації	Ділові ігри	Цілі ділових ігор
1	2	3	4
Педагогічні ситуації, що передбачають засвоєння основ управлінської теорії	формування цілісного уявлення про професійну діяльність; оволодіння засобами ефективною управлінської діяльності	«Алгоритм розв'язання управлінських проблем»	розробка алгоритму розв'язання управлінських завдань; набуття практичних навичок колективного прийняття рішень
Ситуації оцінки	стимулювання прагнення студентів до самопізнання; формування адекватної самооцінки; актуалізація потреби студентів в аналізі власної професійної діяльності	«Мозкова атака»	<i>дослідницькі</i> (дозволяють вирішувати нові проблеми); <i>навчальні</i> (покликані навчати ефективним методам роботи); <i>розвиваючі</i> (формують продуктивний стиль мислення на основі ефективнішого самоврядування)
Ситуації вибору	Сприяння самоосвіти, саморозвитку та самовдосконалення	«Прийняття групових рішень»	ознайомлення з процедурою збору індивідуальних пропозицій і вироблення кооперативного рішення
Ситуації «захисту»	Стимулювання самореалізації особистісного потенціалу студентів; усвідомлення особистісної значущості професійної діяльності	«Послідовність дій при вирішенні проблем»	Дослідження послідовності дій при вирішенні проблем
Ситуації проєкцій	розвиток досвіду прогнозування управлінського процесу, планування та його оцінка; сприяння цілісному баченню управлінських проблем і способів їх вирішення, творчому підходу до справи	«Базові технології прийняття рішень»	<i>мозкова атака наодинці</i> - розробка ідеї та варіантів її реалізації, критерій оцінки цих варіантів і основні «за і проти» по кожному варіанту; генерація нестандартних рішень; виділення кращого рішення за сформованими критеріями

ІV. НАУКОВИЙ НАПРЯМ

Продовження табл. 1

1	2	3	4
Ситуації рефлексії	Сприяння осмисленню інтелектуальних і особистісних протиріч; Розвиток рефлексивної активності	«Правила для переможця»	під час гри з'являється правило, з яким можна впевнено виграти. Щоб знайти рішення, учасники повинні розпочати справу з кіпця і проаналізувати завершальну фазу гри

Ефективність розробленої програми розвитку здібностей до підприємницької діяльності у студентів-випускників різних спортивних спеціалізацій Навчально-наукового інституту фізичної культури в умовах вищого навчального закладу перевірено під час формувального експерименту. Узагальнення та порівняння емпіричних даних констатувального та формувального етапів експерименту свідчать про:

– позитивну динаміку рівня сформованості здібностей до підприємницької діяльності: потреба у подальшому розвитку збільшилася на 0,3; потреба в незалежності – на 0,3; в схильності до творчості – на 0,3; вміння йти на розумний ризик – на 0,5, цілеспрямованість та рішучість – на 0,6 бали.

– позитивну динаміку за показниками рівня суб'єктивного контролю. Аналіз результатів показав, що статистично значних відхилень між оцінками, отриманих до і після експерименту немає. Проте всі показники ЕГ на кінець експерименту зросли. Тому можна говорити лише про тенденцію до покращення здібностей до підприємницької діяльності у студентів.

Оскільки інтернальність, тобто схильність приписувати відповідальність за все внутрішнім чинникам – своїй поведінці, характеру, здібностям є стрижневою характеристикою, що визначає розвиток і прояв багатьох якостей особистості, то, на наш погляд, навіть ці незначні зміни є дуже сильним і важливим ефектом запропонованої програми;

– про позитивну динаміку вмінь студентів установлювати контакт. У контрольній групі збільшення оцінок має характер тенденції, яка є статистично незначною. Це говорить про те, що більшість студентів набула лише деяких навичок уміння конструктивного ухвалення рішення, активного слухання співрозмовника. Самооцінки в експериментальній групі статистично значно збільшуються до кінця навчання за запропонованою програмою.

Це означає, що студенти експериментальної групи стали краще встановлювати контакт із співрозмовником, навчилися знімати емоційну напругу, стали більш самовпевненими, проявляти впевненість і цілеспрямованість, виявляти схильність до нового.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальшого розвитку в цьому напрямку.

1. Здібності особистісної готовності студентів-випускників до підприємницької діяльності в період навчання у вузі у дослідженні розглядаємо як індивідуально-психологічні якості, що забезпечують успішне виконання майбутньої підприємницької діяльності у сфері фізичної культури і спорту. Високий (наближений до максимального) бал у конкретній секції свідчить про яскраво виражені риси характеру та наявність здібностей.

2. Розроблена нами програма розвитку здібностей до підприємницької діяльності виявилася ефективною як форма підготовки студентів - випускників.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі ми бачимо в розробці циклу психолого-педагогічних тренінгів та семінарів, спрямованих на підготовку студентів до вирішення актуальних управлінських та професійних завдань і впровадженні їх у навчальний процес вищого навчального закладу.

Список літературних джерел:

1. Бакирова Г. Х. Психологический аспект менеджмента. Менеджмент в рыночных структурах: Сб. науч. тр. СПб.: Изд-во СПбГИЭА, 2004
2. Горленко Г. О. Практичні роботи з економіки. 11 клас (рівень стандарту): Методичний посібник для вчителя Кам'янець-Подільський: Аксиома, 2011. 32 с.
3. Емельянов Ю. Н. Активное социально-психологическое обучение Л., 1985. 296 с.
4. Кричевский Р. Л. Если Вы руководитель. М., 2003. 230 с.
5. Кузьмин Е. С. Вопросы социальной психологии руководства. Психология производства и воспитанию СПб., 1997. С. 36-67.
6. Макшанов С. И. Психология тренинга С. И. Макшанов. СПб., 1997. 356 с.
7. Петровская Л. А. Теоретические и методические проблемы социально-психологического тренинга М., 1982. 239 с.
8. Прокопова Л.І. Технологія створення фізкультурно-спортивної організації: Метод рекомендації. Суми: Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2014. 60 с.
9. Психология менеджмента: Учеб. для вузов. СПб.: Питер, 2005. 639 с.
10. Филонович С. Р. Лидерство и практические навыки менеджера: 17-модульная программа для менеджеров «Управление развитием организации». Модуль 9. М.: ИНФРА-М, 1999. 229 с.

References:

1. Bakirova H. Kh. Psychological aspect of management. Management in market structures: Collection of scientific works. C.s.w.: Publishing house CPbHIEA, 2004
2. Gorlenko G. O. Practical work in economics. Grade 11 (Standard level): Teaching methodological tutorial. Kamyanets-Podilsky: Axiom, 2011. 32 p.
3. Yemelyanov Yu.N. Active social psychological training L., 1985. 296 p.
4. Krichevsky R. L. If you are a leader. M., 2003. 230 p.
5. Kuzmin E. S. Questions of social psychology of management. Psychology production and upbringing SPb., 1997. зз. 36-67.
6. Makshansov S.I. Psychology of training S. I. Makshansov. SPb., 1997. – 356 p.
7. Petrovskaya L. A. Theoretical and methodological problems social psychological training M., 1982. 239 p.
8. Prokopova L.I. The technology of creating physical education and sports organization: Recommendation method: Sumy: Publishing House SumySPU named after A.S. Makarenko, 2014. 60 p.
9. Psychology of management: Textbook for high schools SPb.: Peter, 2005. 639 p.
10. Filonovich S.R. Leadership and practical skills of the manager: 17- Modular program for managers «Management of organization development». Module 9 M.: INFRA. M, 1999. 229 p.

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1294911>

Відомості про авторів:

Прокопова Л. І.; orcid.org/0000-0002-3731-0729; Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, вул. Роменська, 87, Суми, 40000, Україна.

Гвоздецька С. В.; orcid.org/0000-0002-7744-7471; sveta-gvozdecka@ukr.net; Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, вул. Роменська, 87, Суми, 40000, Україна.

Хоменко С. В.; orcid.org/0000-0002-2105-0432; Сумський національний аграрний університет, вул. Герасима Кондратьєва, 160, Суми, 40000, Україна.